

Станислав С. Стојановић

Институт за стратегијска истраживања

Ксенија Ђурић-Атанасијевски

Војна академија

ДЕФИЦИТИ И ОГРАНИЧЕЊА ГЛОБАЛНОГ УПРАВЉАЊА

Сажетак

У раду се анализира карактер и динамика односа у међународној политици, у којој је све снажнији повратак на реалполитичке садржаје у спољнополитичком деловању великих сила, што недвосмислено потврђују да глобализација не ради, да јењава њена снага и да је све мање кредибилан концепт уређења савременог светског друштва. Анализа последица глобалног финансијског колапса који је погодио свет 2008. године, турбулентних геополитичких трендова, екстремизма и хаоса у исламском свету, као и идентитетски дезоријентисаног дискурса ЕУ, као постмодерног концепта друштвеног организовања, уверљиво показују да је већи део глобализације дискредитован, а вера у једно човечанство да је све мање пожељан концепт. Глобално управљање светом испољило је бројне дисфункционалности, које су примарно последица изражених асоцијалних аспеката процеса глобализације и њене амбивалентне природе. Истовремено, технолошки развој савременог света подстиче пораст питања која захтевају глобално решавање, као и људске делатности које подразумевају јединствену или међународну регулацију. Отуда циљ рада јесте да укаже да испољене суштинске мањкавости глобалног управљања светом, иако су обесхрабриле веру у једно човечанство, оне нису умањиле објективну потребу глобалног приступа многим садржајима савремене егзистенције људи. Посебно, многи аспекти

безбедности, почев од безбедности појединца па до енергетске и еколошке безбедности у савременим условима нису замисливи без интернационалног приступа.

Кључне речи: глобализација, неолиберализам, безбедност, глобално друштво, глобална управа

1. ДЕФИЦИТИ УПРАВЉАЊА СВЕТСКИМ ДРУШТВОМ РИЗИКА

Анализа савремене међународне политике упућује на закључак да је неодрживо својевремено општеприхваћено мишљење да ће свет са глобализацијом постати рационалнији и безбеднији и да ће се на тај начин, историјски циклуси мира и ратова прекинути, односно, да ће историја бити мртва.¹⁾ Исто тако, показало се као илузија и тешко достижан идеал широко прихваћено поимање међународних односа након окончања Хладног рата које је почивало на једном оптимистичком виђењу послехладноратовског света „у којем државе не спроводе више политику силе зарад задовољења партикуларних интереса, већ одговорно промовишу универзалне вредности зарад добробити човечанства“.²⁾ Нису се обистиниле тврдње оних који су глобализацију најављивали као формулу за обезбеђење хармоније економског и политичког развоја глобалног друштва, као и прогреса, мира и међународних односа заснованих на сарадњи. Данас је сасвим јасно, како је својевремено тврдио Хантингтон, да је „парадигма једног хармоничног света“ исувише далеко од стварности³⁾.

Промене изазване процесом глобализације иницирале су ризике због којих постају све мање значајни простор, време и границе између држава и континента и чији се токови и последице све теже могу предвидети и контролисати. На тај начин савремени свет све више постаје глобално друштво ризика⁴⁾. Наиме, у свим историјским типовима друштва постојало је искуство опасности, али су ризици везани за детериторијализован простор

1) Џон Ралстон Сол, *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Архипелаг, Београд, 2011, стр. 24.

2) Милош Јовановић, „Постхладноратовски свет између идеологије и политике силе“, *Српска политичка мисао*, 2/2013, стр. 187-204.

3) Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 33.

4) Видети више у: Урлих Бек, *Ризично друштво*, Филип Вишњић, Београд, 1992.

који настаје у процесу глобализације све мање националан, а све више глобалан феномен. Бек у вези с тим правилно закључује: „Ризици модернизације поседују једну иманентну тенденцију ка глобализацији“;⁵⁾ док Хабермас истиче да све снажнија и интензивнија међузависност друштава и политичких заједница доприноси да „светско становништво буде објективно укључено у недобровољну заједницу ризика“.⁶⁾

Теза теоретичара неолибералне концепције да ће свет ући у период мирољубивих односа кроз транснационалну економску сарадњу и демократизацију политичког простора показала се као неоснована. Данас није спорно да глобални тријумф демократије и слободног тржишта није нужно донео мир и стабилност свету. Наглашавајући примарни значај економског фактора, неолиберализам је маргинализовао и потиснуо све друге принципе социјалне организације, а функционисање слободног тржишта неизбежно је креирало амбијент глобалног пораста асоцијалних друштвених односа, што је утицало да неповерење и анимозитети различитих садржаја буду доминатна обележја савременог светског друштва. Посебно драматичан аспект савремене светске реалности представља незаустављиви пораст неједнакости и сиромаштва што условљава мноштво подела широм света и драматично повећава његову нестабилност.

Пројекције демографског раста и транснационалне тенденције потрошње, односно перспектива све већег несклада између становништва и расположивих природних ресурса, додатно увећава потенцијал за настанак великих социјалних поремећаја и нестабилности света. Нови демографски профили у развијеном свету и свету у развоју и регионалне неједнакости, као најкритичнији аспект демографског бума, основа су даљег јачања глобалних дезинтеграционих процеса. У таквим околностима, под утицајем социјалних ефеката демографског бума умногоме се обликује контекст унутар којег расне, верске и идеолошке супротности, као и миграцијски таласи могу да поприме тешко контролисане димензије.

Супротно предвиђањима заговорника глобалне униформности о скором успостављању универзалних интереса и вредности човечанства, националне културе показују нову виталност и снагу, па је борба за национални, верски и цивилизацијски

5) *Ibid*, стр. 55.

6) Јирген Хабермас, *Постнационална констелација*, Откровење, Београд, 2002, стр. 62.

идентитет постала један од главних ризика безбедности и најважнији извор сукоба и поларизације после „хладног рата“. Процес универзализације основних вредности и глобалне повезаности, праћен социјеталном денационализацијом и дискредитовањем и дисквалификавањем културног наслеђа и традиција, подстакао је експанзију бројних традиционалистичких покрета и политичког буђења потиснутих колективитета и популација. Неједнакост, сиромаштво и политичка обесправљеност моћан су чинилац таквих тенденција и генерисања етничких анимозитета и сукоба. Отуда, јачање покрета радикалних исламиста, као доминантног носиоца ретрадиционализације и фанатизоване религиозности, за Кејгана, представља најдраматичније оповргавање парадигме приближавања, „јер је управо приближавање, укључујући у то и концепт универзалних вредности, оно што радикални исламисти одбацују“⁷⁾. За њега отпор који исламисти пружају прихватању западних вредности не представља нову појаву, али упозорава да тај отпор данас задобија нову и потенцијално катаклизмичну димензију.⁸⁾

Неолиберални концепт је, инсистирајући на идеји да власт економију препусти њеним механизмима, подстакао снажан процес маргинализације државе и ерозију њених капацитета у обезбеђењу социјалне сигурности, безбедности и заштите њених грађана, што су њене основне функције. Процес транзиције државе ка „либерализму“ одвијао се неосетно, потискујући своје дугорочне асоцијалне последице, које су свој посебно снажан одраз имале на повећање друштвене патологије и њеној транс-национализацији. Тако глобални тероризам, организовани транс-национални криминал, корупција и пролиферација оружја за масовно уништење, као последица социјалне денационализације и слабљења заштитних способности националних држава, постају све израженији и изазивају глобални осећај несигурности, креи-

7) Роберт Кејган, *Повратак историје и крај снова*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 78.

8) Искључивост ставова радикалних исламиста указује да је свет суочен с перспективом дуготрајног сукоба исламиста са савременим светом. Кејган посебно упозорава да велике силе нису ни спремне нити способне да се ефикасно уједине у борби против опасности која носи екстремни исламистички покрет. Њихове сукобљене националне амбиције, трансатлантска неслагања око употребе моћи, демократије и аутократије, чини све израженијим њихове расколе у приступу међународној политици и подрива њихову вољу за сарадњом. Зато је, како закључује Кејган, идеја о „истинској стратешкој сарадњи САД и Русије, или САД и Кине у рату против тероризма углавном фикција“. *Ibid*, 82.

рајући нове могућности и нове концепте организованог колективног насиља у доба глобализације.⁹⁾

Тероризам у условима глобализованог света попримио је глобалне размере, прерастајући у алармантну врсту насиља и свеопште несигурности и угрожености.¹⁰⁾ Његова ескалација у последњој деценији 20. века и првој деценији 21. века, која је у највећој мери последица неодговарајућег управљања светом које креира контекст маргинализације и политичког и економског беспућа огромног дела света, највећа је опасност по глобалну безбедност, јер, по размерама, начину на који делује и тешкоћама да се ограничи, контролише и елиминише, глобални тероризам превазилази досада познате форме терористичких активности и оспорава идеју безбедности која је настала у модерно доба.¹¹⁾ Комплексност структуре модерног друштва, ризици маргинализације, различите форме и интерпретације социјалног искуства и тешкоће везане за интеграцију у постојећу дистрибуцију рада чине огроман потенцијал за терористички мотивисане активности и широк спектар смртоносног насиља. Хаос и деструкција које за собом остављају терористи Исламске државе снажно упозоравају на све опасности прерастања религиозности у страст и фанатизам, али и неспремности Запада да уђе у равноправан дијалог са другим културама.

Критичан аспект нарушене глобалне безбедности чине и све израженији детериторијализовани еколошки поремећаји, као и неслагања око расподеле одговорности најмоћнијих држава на заустављању таквих трендова. У условима глобалне повезаности, еколошки проблеми превазилазе временска и просторна ограничења, па деградација људске околине поприма обриси мегаопасности и постаје све теже решив безбедносни проблем савременог света. Глобални карактер загађења животне средине и претварање природних ресурса у робу и тржишни производ алармантно упозоравају да су еколошки проблеми постали прворазредни проблеми безбедности. Исто тако, надметања за природне ресурсе, посебно за воду чије ће залихе услед све израженијих ефеката

9) Michael Cirm, „Globalization and global governance“, *Handbook of International relations*, Edited by W.Carlsnaes, T. Risse, B.A. Simmons, SAGE, London, 2013, p. 406.

10) Станислав Стојановић, *Глобализација и безбедносне перспективе света*, ВИЗ, Београд, 2009, стр. 260.

11) Ричард Фалк, „Глобална власт (нове) замисли“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 47-78.

глобалног загревања наредних година постајати све дефицитарније, ствараће услове за нове антагонизме у међународним односима.

Концепти кооперативне безбедности и плуралистичке безбедносне заједнице (Дојч, Барнет, Адлер), који су најављивани као нова парадигма у мишљењу и практиковању безбедности, имали су снажан утицај на интернационализацију питања безбедности и афирмацију става о недељивости безбедности. Такви приступи, иако су широко подстакли процесе превазилажења традиционалистичког обрасца практиковања безбедности и отворили просторе за афирмацију мултилатерализма на очувању и унапређењу глобалне безбедности, ипак, нису задобили универзални кредибилитет и постали општеприхваћена полазишта у безбедносном организовању савремених друштава.

Потреба САД за свеприсутном војном доминацијом и њена глобално агресивна концепција безбедности¹²⁾ чија су најснажнија обележја инжињеринг конфликта, превентивно ратовање и волунтаристички приступ војном интервенционизму, обезвредили су неке од носећих одређења концепта кооперативне безбедности и безбедносне заједнице који превасходно подразумевају негацију традиционалистичких погледа на безбедност.

Јачање моћи наднационалних безбедносних асоцијација и војних ефектива не само најмоћнијих актера у међународној политици оспорили су најаву заговорника глобалног друштва о анахронизму војне силе. Посебно снажно подозрење изазива присуство наднационалних безбедносних асоцијација у међународној политици, јер познато је да што је моћ већа, теже је контролисати. Одсуство јасних процедура демократски утемељене контроле у ангажовању наднационалних безбедносних ефектива питање је које изазива бројне неизвесности. Исто тако, безбедносна заједница држава чланица НАТО-а и ЕУ које се наводе као примери успешног модела безбедносног организовања савремених друштава, намеће снажне недоумице. Наиме, ширењем НАТО-а и настојањима која имају за циљ успостављање кредибилних европских безбедносних структура актуелизује се проблем безбедносне дилеме о примарној намени војних потенцијала тих асоцијација. Такве околности, као снажна реафирмација геополитичког приступа у међународној политици, поспешују процес даље милита-

12) *Ibid*, 68.

ризације међународних односа, као и јачања војних потенцијала у државама које нису укључене у те асоцијације.

Иако су након тријумфа у Хладном рату најавиле друштво сасвим различито од до тада познатих друштава, САД се у свом глобалном деловању нису одрекле ни својих хегемонистичких аспирација нити империјалног наслеђа европских држава.¹³⁾ Своју глобалну управљачку улогу и доминантну позицију у светској политици САД су градиле на јасно препознатљивим реалполитичким принципима и геополитичким интересима који своје полазиште имају у моћи и настојању да се она у међународној политици непрестано потврђује. Управо зато САД су своју позицију глобалног хегемона настојале да институционализују инструментализацијом мреже међународних организација, као што су Светска банка, Монетарни фонд, Светска трговинска организација, чиме су обезбедиле пресудан утицај у креирању дугорочних оквира глобалне економске политике. Подређеност Европе САД и њена немогућност да свој, пре свега, безбедносни идентитет после Другог светског рата гради изван трансатлантског оквира,¹⁴⁾ формализована је, најпре, стварањем НАТО, а касније и европском подршком процесу његове ревитализације. Уједињене нације нису могле да остану по страни тих процеса, па је и њихово функционисање инструментализовано за потребе једне силе. Тиме су САД дефинисале глобални институционални оквир од водећих међународних организација што им је омогућило да пролонгирају своју доминацију и привлеговану позицију у дистрибуцији светског богатства. Такви хегемонистички вредносни постулати спољнополитичког деловања онемогућили су САД да своју доминантну улогу искористе конструктивно и да промовишу добро управљање светом¹⁵⁾, већ је таква, иритирајућа, политика увећавала глобалну нестабилност и небезбедност. Испоставило се, како тврди Бжежински, да је глобална политика неспојива са концентрацијом хегемоне моћи у рукама једне једине државе.¹⁶⁾

13) Збигњев Бежежински, *Америка – Кина и судбина света*, Албатрос Плус, Факултет безбедности, Београд, 2013, стр. 13.

14) Кристофер Кокер, *Сумрак Запада*, ДОСИЈЕ, Београд, 2006, стр. 218.

15) Ричард Фалк, „Глобална власт (нове) замисли“, *Зборник Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 47-78.

16) Збигњев Бежежински, *Америка – Кина и судбина света*, Албатрос Плус, Факултет безбедности, Београд, 2013, стр. 13.

Домети развоја глобалног друштва потврђују, како исправно запажа Кејган, да велику заблуду нашег времена представља теза да либерални међународни поредак почива на тријумфу идеја и на природном одвијању људског прогреса ка мирољубивј коегзистенцији.¹⁷⁾ Процес глобализације све више суочава људе са узнемираним, несигурним, непредвидивим и ризичним светом. Показало се да су глобални процеси били неуспешни у стварању услова ка конституисању јединственог политичког, економског и културолошког простора, као и да су својим асоцијалним тенденцијама изазвали изражене поларизације, социјалне и политичке, верске и етничке тензије и сукобе. Безбедност, као један од примарних циљева глобалног управљања светом није, како се на почетку процеса велике трансформације света најављивало, унапређена, већ су небезбедност и несигурност постали снажна одређења индивидулане и колективне егзистенције савремених људи.

2. ОГРАНИЧЕЊА ГЛОБАЛНОГ УПРАВЉАЊА

Актуелни процес глобализације није се потврдио у сфери глобалног управљања, а слабљење домета идеје либералног глобалног друштва потврђује да се односи који преовладавају у међународној политици не мењају брзо, односно, уместо тога, они су, како запажа Волц, застрашујуће трајни¹⁸⁾. Континуитет образаца међународне политике потврђује непролазну актуелност Тукидових схватања о моћи као доминантном начелу у међународној политици.

Истовремено, тешко је оспорити чињеницу да је процес глобализације актуелизовао и снажно промовисао идеју о пожељности, или чак нужности ефективне светске власти. Огроман технолошки развој, посебно развој информационе технологије, подстакао је снажан процес хомогенизације света, смањујући разлике и уједињујући га као никад раније. Импресивно смањење разлика и радикално повећана међузависност између појединаца друштвених група и политичких друштва упућује на све израженију јединственост света и намеће све већи број денационализованих

17) Роберт Кејган, *Повратак историје и крај снова*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 97.

18) Кенет Волц, *Теорија међународне политике*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2008, стр. 76.

питања¹⁹⁾. Истовремено, са порастом питања која захтевају глобално решавање све су бројније и људске делатности које подразумевају јединствену или међународну регулацију, јер свет је све више једна хомеостатска целина међузависних делова где многи аспекти граница између држава су тешко одрживи или чак немогући²⁰⁾. Отуда значај глобалних чинилаца, од којих ће у пуној мери зависити артикулација индивидуалног и заједничког живота људи у будућности, апострофирају важност питања заједничког управљања које треба да обезбеди глобални мир и поспеши благостање широм света на један универзално прихватљив и ефикасан начин.²¹⁾

Досадашње историјско искуство не даје основе за оптимизам у погледу могућности достизања трајне легитимности светске власти. Присутна су бројна ограничења и тешкоће које прате идеју о политичком уједињавању света, а промовисање универзалних вредности и асимилација у један јединствен културни образац праћено је снажним тенденцијама дисквалификовања различитости. Отуда, упоредо са тенденцијом глобалне хармонизације светске политике, одвијао се процес ретрадиционализације и настајања промена и разлика супротан основном смеру глобализације. Стремљења која примарно наглашавају значај идентитетских одређења и која добијају на интензитету, указују да глобализовани свет, није један већ скуп многих посебних светова специфичних идентитета. Данас је евидентно да савремена идеја глобалне политичке заједнице, која нужно претпоставља одређени колективни идентитет и сагласност у артикулацији универзалних друштвених норми и стандарда, није успела да неутралише различитост које се показала јачом од било које универзалистичке идеје. Зато је свет данас далеко од глобалне политичке заједнице и представља један скуп или агрегат различитих делова са различитим циљевима и вредносним перцепцијама.²²⁾

И поред крајње онеспокојавајућих резултата процеса глобализације, присутно је уверење да једино светска власт која располаже делотворним механизмима моћи може да обезбеди прева-

19) Michael Cern, „Globalization and global governance“, *Handbook of International relations*, Edited by W.Carlsnaes, T. Risse, B.A.Simmons, SAGE, London, 2013, p. 402.

20) Јован Бабић, „Увод“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 11-44.

21) Ibid.

22) Ibid.

зилажење анархије у међународној политици и осигура истински светски мир и трајну стабилност света.²³⁾ У прилог таквом ставу наводи се аргументација да би успостављањем светске државе коначно асоцијални потенцијали људске природе и њихових асоцијација били стављени под контролу. Кроз артикулацију универзалних норми и успостављање глобалног друштвеног реда омогућила би се валидна дистрибуција моћи и обезбедили оквири за успостављање глобалног мира. Тако Вендт сматра да природа односа у међународној политици чини неминовним успостављање глобалног монопола на легитимну употребу организованог насиља. Наиме, логика анархије у међународној политици, чије су последице пораст деструктивности војне технологије и рата, чини у скорој будућности неминовним настанак светске државе.²⁴⁾

Подељена су мишљења око могућности заснивања светске власти као претпоставке за трајан мир и безбедност. Познато је да је Хобс оспоравао идеју глобалне заједнице, јер је сматрао да је природно стање као стање свеопштег сукоба неотклоњиво у међународној политици, па је за њега светска власт – нереална опција. На позицијама блиским Хобсовим стоје и они теоретичари који сматрају да је различитост света јача од било ког уједињујућег процеса. Тако је моћ разликовања за Родрика основ његове сумње у могућност глобалног управљања, јер у свету постоји превише разноликости да би народи могли да буду обухваћени заједничким правилима и да буду уклопљени у једну политичку заједницу.²⁵⁾ Према његовом мишљењу, та чињеница одређује домете и границе глобалног управљања због чега је категоричан у ставу да још увек националне државе надвладавају све друге облике идентитета.²⁶⁾

Има теоретичара који сматрају да би глобална власт у приличној мери била налик постојећим националним државама и да би као таква патила од бројних несавршености. Своју резерву према глобалној власти заснивају, пре свега, на ставу да је свака држава због својих амбиција да контролише и ограничава људске слободе сама по себи зло, па би самим тим глобална држава са глобалним донетима контроле потенцијално била још веће зло.

23) Ibid.

24) Alexander Wendt, „Why a World State is Inevitable“, *European Journal of International relations*, Vol. 9(4) 2003, p. 491-542.

25) Дени Родрик, *Парадокс глобализације*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 174.

26) Ibid, 195.

Другим речима, како сматра Нарвесон, светска власт би имала све оне лоше особине постојећих националних власти, али у мно-го већој мери.²⁷⁾

Посебно тешко решив проблем јесте демократски легитимитет глобалне власти, као и институционална артикулација космополитске природе светске владе. Данас не постоје уверљиве идеје о трајној легитимности светске власти,²⁸⁾ односно, о начину како устројити довољно репрезентативну власт на светском нивоу. Исто тако, озбиљну тешкоћу представља успостављање јединствене правне регулативе која подразумева потребу за јединственим центром моћи и политичким ауторитетом који може да осигура њено универзално важење, као и ефикасно суочавање са проблемима који имају глобалне захвате. У вези с тим, појављује се проблем пристанка на глобалну власт, имајући у виду да је важна претпоставка валидности представничке демократије, која се сматра општим моделом легитимности, њено слободно прихватање. Наравно, универзална законодавна регулатива која би била слободно прихваћена и која би обезбедила примену глобалних норми подразумева и одређени колективни идентитет, што отвара питање глобалних вредносних опредељења.

Међутим, став који је у расправи о могућности успостављања светске власти недвосмислен јесте да светска власт мора примарно да буде резултат сагласности, а не страха и принуде, што значи да мора да претпоставља и одређени вредносни идентитет. У том контексту као значајан аргумент узима се Кантово залагање за успостављање једне неприсилне лиге држава и његов став да држава има право да не буде присиљена да буде укључена у јединствену политичку структуру са обавезујућим универзалним законима.²⁹⁾

Процес глобализације, дискредитовао је идеју глобалне управе, а поједине дилеме о томе да ли су одређени садржаји глобалног управљања могући су још више заоштрене. Пракса успостављања глобалног друштва показује да су хегемонистички приступи заговорника глобализације, којима се универзализује

27) Јан Нарвесон, „Да ли се светска власт може спровести на добар начин? Тешко“ у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр.149- 162.

28) Јован Бабић, „Уводник“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 11-44.

29) *Ibid.*

искуство либералног модела друштвене организације, били преовлађујући. Светско друштво је снажно хијерархизовано, а актуелан поредак је усавршио и институционализовао механизме експлоатације људи и природних ресурса. Империјалне тенденције САД, које слабљењем глобалних процеса и појавом нових глобалних актера у међународној политици губе на интензитету, и даље се свode на политичко и војно обезбеђивање светског тржишта чије непрестано ширење оставља све мање простора за суверене државе.³⁰⁾ Глобални трендови су потврдили Броделов став да се током историје основно начело света није изменило – он је и даље подељен на оне који су повлашћени и оне који то нису.

Велика финансијска криза из 2008. године, која је била изазвана неодговорним активностима у области банкарства и финансија, дала је драматичну димензију тешкоћама са којима се суочава савремени свет. Криза је подстакла озбиљна питања о одрживости глобалне економије као покретачке силе глобалног друштва и допринела већ озбиљно начетој ерозији легитимитета међународних организација. Родрик наглашава да за разлику од националних тржишта, којима домаће регулаторне политичке институције обично пружају ослонац, глобална тржишта остају изван регулаторних оквира, јер нема глобалног регулаторног тела ни глобалне демократије. Другим речима, глобална тржишта пате од слабог управљања, те су стога склона нестабилности, неефикасности и слабом јавном легитимитету.³¹⁾ Неравнотежа између националне компетенције владе и глобалне природе тржишта представља посебно слабу тачку глобализације. Здрав глобални економски систем, како сматра Родрик, захтева деликатни компромис између те две сфере, наглашавајући да тржиште није најбоље тамо где су државе најслабије, већ где су најјаче.³²⁾ То значи да тржишта захтевају нормативну уређеност и институционалну изграђеност, наглашавајући да производња не мора да буде глобална да би била успешна.³³⁾

За Стиглица, такође, нема сумње да ефекти глобализације нису били у функцији стабилности и безбедности света. Међутим, за њега, као и за велики број других теоретичара, проблем

30) Херфрид Минклер, *Империје, логика владавине светом – Од Старог Рима до Сједињених држава*, Албатрос плус, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 200.

31) Дени Родрик, *Парадокс глобализације*, Службени гласник, Београд, 2013, стр. 14.

32) *Ibid.*

33) *Ibid.*, 200.

није у глобализацији, већ у томе како се њоме до сада управљало.³⁴⁾ Он је категоричан у ставу да процес глобализације није ни отворен ни праведан, јер у оквиру њега нема јасних институција и правила, а не постоји ни систем одговорности. С тим у вези, он посебно указује на мањкавости система управљања међународним економским и финансијским институцијама, залажући се за доношење правила понашања мултинационалних корпорација и финансијског капитала и већу одговорност, отвореност и контролу ММФ-а и Светске банке.

Иако велики број теоретичара сумња у могућност демократске управе на транснационалном нивоу, сматрајући да је демократски легитимитет могућ само у оквиру државе, један број теоретичара међународних односа демократску глобалну управу сматра могућом. И Хабермас сматра да су асоцијалне тенденције неолибералне политике, као и демократски дефицити који прате глобалне процесе кључна ограничења за успостављање прихватљивог система глобалног управљања светом. Међутим, према његовом мишљењу тешко је замислити нови миленијум као свет самодовољних националних економија, јер нас глобални процеси навикавају „корак по корак, на једну нову перспективу, из које јасније него раније уочавамо како су социјалне позорнице веома ограничене, да су ризици заједнички и да су колективне судбине умрежене“.³⁵⁾ Хабермас сматра да би алтернатива асоцијалним тенденцијама неолибералне политике биле радикалне измене у функционисању постојећих глобалних економских институција и демократизација правила и процедура у њиховом одлучивању. За њега, али не само за њега, успостављање космополитске демократије, кључна је претпоставка за стварање амбијента у којем би било могуће глобално друштво с хуманијим ликом. У основи тако космополитски организоване заједнице стајала би сарадња и свест о нужности космополитске солидарности.

Хелд пресудне недостатке глобалних процеса види у помањкању њихове демократске утемељености, посебно демократског одлучивања у наднационалним институцијама. Свакако, фундаментална промена у тој сфери тиче се успостављања глобалног демократског законодавства као оквира делатности корпорација који треба да омогући да се њихова активност и економски успех не заснивају на разарању природе, благостања и здравља

34) Цозеф Стиглиц, *Противречности глобализације*, SBM-х, Београд, 2002, стр. 225.

35) Јирген Хабермас, *Постнационална констелација*, Откровење, Београд, 2002, стр. 60.

људи. Његова концепција космополитске демократије заснована је на утемељењу демократског права у међународној сфери.³⁶⁾

На бројне структурне проблеме који прате идеју глобалне управе указује и Цирн, који посебно наглашава снажан утицај глобализације на бројне аспекте савремених међународних односа. Према његовом мишљењу, глобални процеси, превасходно супранационализација, трансационализација и децентрализација слабе легитимитете националних политика и мењају природу суверенитета чиме ултимативно трансформишу фундаменталне структуре међународне политике од анархије ка систему глобалне управе³⁷⁾. Наиме, према његовом мишљењу глобално управљање је могуће али наднационална власт би се суочавала са спорним легитимитетом монопола коришћења силе, што би ограничавало њене способности глобалног деловања. Сматрајући да социјална денационализација, као последица трансационалног карактера глобалних процеса, захтева другачије особине међународних институција, он наглашава да су неопходне моћне међународне организације. Разматрајући теоријски оквир глобалне управе на више нивоа (global multi-level governance), Цирн указује на незаобилазне структурне проблеме такве управе, посебно истичући проблеме сагласности, координације, легитимитета, политизације међународних институција и фрагментације, који би лимитирали њене домете.³⁸⁾

Иако је за Погеа ЕУ најбољи историјски модел Кантових идеја о могућностима заснивања светског мира који се темељи на идеји дељивости суверенитета, посебно наглашавајући смањену могућност рата као морално најважнију коју је идеја уједињене Европе донела, он наводи тешко решиве препреке на путу универзализовања праксе ЕУ.³⁹⁾ Као посебно ограничавајуће препреке за интеграцију на глобалним нивоу Поге наводи мотивацију богатих држава и региона да следе идеју интеграције и огромне економске неједнакости које катактеришу савремени свет. Исто тако, пракса ЕУ која настоји да афирмише модел управе на више нивоа (multi-level governance) који подразумева институционални

36) Дејвид Хелд, *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997, стр. 262.

37) Mihael Cirm, „Globalization and global governance“, *Handbook of International relations*, Edited by W. Carlsnes, T. Rise, B.A. Simons, SAGE, London, 2013, p. 412-416.

38) *Ibid.*

39) Томас Поге, „Кантова визија, Европа и светска федерација“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 204-222.

аранжман партнерства ЕУ, чланица ЕУ и регионалних и локалних актера власти суочава се са значајним ограничењима, пре свега када је реч о ефикасности таквог приступа. Мобилизаторски аспекти таквог модела у значајној мери опадају, имајући у виду конфузију око надлежности из државних и наддржавних оквира, као и чињенице да национални идентитети у све значајнијој мери обликују интегративне политике ЕУ. Другим речима, концептуални, емпиријски и нормативни изазови модела управе на више нивоа који прате деловање ЕУ⁴⁰⁾, потврђују бројне резерве о могућностима његове глобалне применљивости.

Посебно снажно ограничење у дефинисању одрживих оквира глобалне управе данас представља све израженије разилажење света. Слабљење идеје глобалног заједништва, а самим тим и идеје о недељивости безбедности, потискују моделе партнерства и заједничког деловања као важних претпоставки за адекватне одговоре на транснационално профилисане претње безбедности. Повратак *историје* у међународну политику отвара просторе за старе и новонастале идеолошке и друге анимозитете и поспешује нове поделе, а самим тим и нова безбедносна прегруписивања. Одсуство јасно демократски дефинисаних процедура, занемаривање међународног права, као и мањкав легитимитет и виталитет Уједињених нација као универзалне међународне организације представљају реалну опасност од нелегитимног ангажовања војних ефектива наднационалних безбедносних асоцијација, као и војних ефектива најмоћнијих држава и угрожавања безбедности у свету. Такав контекст укида могућност институционализације глобалног управљања светом.

То су само нека од ограничења која недвосмислено потврђују да глобализација није трансформисала свет, а да се концепт глобалног управљања светом показао као неуспели покушај, испољивши бројне системске дисфункционалности. Турбулентни економски трендови, геополитичка ситуација која је можда опаснија од било које друге коју је свет имао од Другог светског рата, хаос и екстремизам на Истоку, дезоријентисана и ослабљена Европа и све израженије хијерархизовање света на оне који имају и оне који немају драматично су компромитовали идеју глобалног управљања светом. Исто тако, одсуство заједничке визије како градити поуздану глобалну безбедносну структуру и све снажнији хладноратовски стереотипи девалвирају постмодерне кон-

40) Simona Piattoni, „*The Theory of Multy-level Governance*“, Oxford University Press, 2010.

цепте безбедности који у основи подразумевају сарадњу и заједничко деловање у управљању безбедношћу света. Све то намеће озбиљна искушења у погледу чињенице да технолошки трендови развоја и све већа међузависност света умножавају број транснационалних угрожавања безбедности која захтевају интегрисане и координисане одговоре, нагалашавајући значај адекватне глобалне управе.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић, Јован, „Увод“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 11-44.
- Бежежински, Збигњев, *Америка – Кина и судбина света*, Албатрос Плус, Факултет безбедности, Београд, 2013.
- Бек, Урлих, *Ризично друштво*, Филип Вишњић, Београд, 1992.
- Волц, Кенет, *Теорија међународне политике*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2008.
- Јовановић, Милош, „Послератовски свет између идеологије и политике силе“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2013.
- Кејган Роберт, *Повратак историје и крај снова*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009.
- Кокер, Кристофер, *Сумрак Запада*, Досије, Београд, 2006.
- Минклер, Херферд, *Империје, Логика владавине светом – Од Старог Рима до Сједињених држава*, Албатрос плус, Службени гласник, Београд, 2009.
- Нарвесон, Јан, „Да ли се светска власт може спровести на добар начин? Тешко“ у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 149-162.
- Piattoni, Simona, „*The Theory of Multy-level Governance*“, Oxford University Press, 2010.
- Поге, Томас, „Кантова визија, Европа и светска федерација“, у зборнику: *Глобално управљање светом*, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 204-222.
- Родрик, Дени, *Парадокс глобализације*, Службени гласник, Београд, 2013.
- Сол Ралстон Џон, *Пропаст глобализма и преобликовање света*, Архипелаг, Београд, 2011.
- Стиглиц, Цозеф, *Противречности глобализације*, СБМ-х, Београд, 2002.
- Стојановић, Станислав, *Глобализација и безбедносне перспективе света*, ВИЗ, Београд, 2009.
- Фалк, Ричард, „Глобална власт (нове) замисли“, у зборнику: *Глобално*

- управљање светом, (приредили Јован Бабић, Петар Бојанић), Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2012, стр. 47-78.
- Хабермас, Јирген, *Постнационална констелација*, Откровење, Београд, 2002.
- Хантингтон, Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање светског поретка*, ЦИД Подгорица, 1999.
- Хелд, Дејвид, *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997.
- Cirn, Mihael, „Globalization and global governance“, *Handbook of International relations*, Edited by W. Carlsnes, T. Rise, B.A. Simons, SAGE, London, 2013.
- Wendt, Alexander, „Why a World State is inevitable“, *European Journal of International relations*, Vol. 9(4), 2003.

Stanislav Stojanovic, Ksenija Djuric-Atanasievski

THE DEFICITS AND LIMITATIONS OF GLOBAL GOVERNANCE

Resume

Modern globalization based on the idea of one world is one of the most popular international concepts that aroused huge expectations and fueled tremendous energy. Aspiration for unified governance of the world is as old as the world itself and the continuity of global political tendencies can be traced back to the earliest beginnings of the social history of humanity. However, an idea aimed at geographical and political unification of the world was never before so powerful and seductive as is the case with contemporary globalization.

Proponents of globalization have claimed that the triumph of the West in the Cold War competition confirmed the superiority of the liberal model and represented a break with the real politics perception of international politics. In this way, as argued, the conditions were created for the societies around the world to start their own reconstruction and define new directions of social development through the prism of neo-liberal school of economics. The process of global rapprochement, creating a global culture and universalization of democratic governance, permanently overcoming war and the establishment of lasting peace was announced. This mission of creating a global society in which economic forces define all other social contents is declared as the inevitability and necessity.

The analysis indicates that it is now evident that the social and political reality has not developed as announced by the proponents

of globalization at the beginning of the last decade of the twentieth century. Fascinating technological achievements cannot mitigate devastating failures and painful consequences of globalization that open spaces of long-term instability in the world and the social, economic and political wasteland of its development. It is increasingly evident that the outcome of global processes strongly denied the truth about the inevitability of economic theoretical concept whose ambition was to transform the political, economic and social fields of modern societies. The modern world fell into a time of confusion, uncertainty and insecurity, growing into a global risk society. The economic crisis and financial instability discredited the idea of the global market, and inequality and poverty desocialized the space that has reached planetary proportions. Strong *reapprochement* of nations, political communities and cultures and intensifying their interdependence encouraged more intense disagreement, the emergence of new national models, radicalizing definitions of identity to the most devastating forms. The return of the concept of the world in which the instruments of real politics become prevalent is more certain, which reverses the optimism about relations in international politics.

Globalization has not transformed the world, and the concept of global governance of the world proved to be a failed attempt, manifesting a variety of system dysfunctions. Turbulent economic trends, geopolitical situation that is perhaps more dangerous than any other the world has had since the Second World War, chaos and extremism in the East, disoriented and weakened Europe and increasingly prominent hierarchization of the world into those who have and those who do not have represent dominant characteristics of the concept of global society. Instead of global *rapprochement*, which has been the supporting idea of global processes, the modern world is facing intense global process of divergence, and the multicultural concept of global community is threatened by intrusive ideological universalism, unjustified in terms of social, economic and cultural trends in the world. All this indicates that the modern world is going the opposite direction, giving priority to competition rather than cooperation, and that global order permanently institutionalizes inequality, making global peace and stability difficult to achieve.

At the same time, globalization, especially its technological achievements, increased the number of problems that require global engagement and multiplied activities that require international regulation. Transnational endangering security, above all, terrorism, weapons of mass destruction, organized crime, environmental

degradation and population explosion, as well as the practice that transnational security associations and the armed forces of the most powerful countries in the world are often engaged contrary to the rules of international legal order defining the use of force in international relations, are just part of the phenomenon of contemporary reality seeking global approach. Hence, although demonstrated substantial shortcomings of global governance of the world discouraged belief in a unified humanity, it did not reduce the objective need for a global approach to many contents of modern human existence.

Key words: globalization, neo-liberalism, security, global society, global governance

* Овај рад је примљен 22. 04. 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 09. 06. 2016. године.